

Галушко Н. А., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

ГУМАНІЗМ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

У сьогоденних умовах розвитку суспільства немає такої особистості яку б не хвилювали питання гуманізму, гуманізації освіти. Основними принципами у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») визначено гуманізацію освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи; гуманітаризація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення [1].

У свою чергу, гуманізм розуміється як історично змінюється система поглядів, визнає цінність людини як особистості, його право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності бажаною нормою відносин між людьми. Гуманізм зазвичай виступає як світогляд, основними принципами якого є любов до людей, повага людської гідності, турбота про благо людей.

Одним із можливих шляхів вирішення актуальних проблем сучасного виховання – звернення до педагогічної спадщини зарубіжних педагогів таких як Й. Г. Песталоцці, А. Дістервега, Й. Гербарта.

Першоосновою гуманізму Й. Г. Песталоцці висував гармонійно розвинену особистість. Заслугою педагога є визнання вирішальної ролі виховання у формуванні особистості, бо воно спонукає до самодіяльності і саморозвитку притаманних людині природних сил і здібностей [3].

На думку мислителя-гуманіста, саме педагог покликаний врятувати людство від морально-правового дикунства, зберегти людяність у людині. Педагог повинен виховати таку людину, яка б не була духовною калікою, не захоплювалася земною користю, а пам'ятала би про відповідальність перед Богом, людьми, власною совістю. Й. Г. Песталоцці у «Пам'ятній записці про семінарію у Кантоні Во» однозначно відповів, що такими перешкодами на шляху гармонії і гуманізації навчання та особистості є: 1) недосконалий метод; 2) убогі засоби; 3) непідготовлений вчитель [4, с. 164].

Проте, педагог стверджував, що не менша роль у вихованні моральної цнотливості, людської краси належить педагогу. Педагог повинен бути мільйонером моральності, розуму і фізичної сили. Він повинен щиро любити дітей, відчувати себе ніби їх батьком і вважати, що все необхідне для їх виховання і розвитку – це справа його совісті і відповідальності [2, с. 103].

Крім любові до дітей, мислитель високо цінував в особистості вчителя такі якості, як спритність, життєрадісність, безпосередність, скромність, моральну чистоту. Саме ці якості вчителя, на його думку, здатні допомогти йому завоювати симпатії дітей, увійти з ними в тісне спілкування, користуватися з їх боку заслуженою любов'ю і повагою. Діяльність педагога він розглядав як діяльність творчу і рішуче заперечував застосування в ній рутинних і одноманітних прийомів.

Зазначимо, що педагогіці Песталоцці притаманні дві фундаментальні гуманістичні ідеї: перша – надати вихованню і навчанню характер відповідний природі дитини; друга – забезпечити розвиток закладених у ній обдарувань і здібностей. Програма виховання педагога спрямовувалася на те, щоб забезпечити фізичне тренування, розумовий розвиток, формування моральних цінностей у сприятливих соціальних умовах, і включала декілька пунктів: розум (схильність до самостійних суджень), гідність (здатність до самозахисту і самодопомоги), моральність (діяльна любов до близьких); фізичне здоров'я, професія та культура праці, система світоглядних цінностей [2, с. 104].

У своїх педагогічних працях А. Дістервег визначив сутність виховання особистості дитини, обґрунтував цілі, завдання та основні принципи. Так, основною метою виховання визнавав виховання гуманних людей і свідомих громадян, виховання в них любові до всього людства і свого народу. Основними принципами виховання А. Дістервег вважав природовідповідність, культуровідповідність, самодіяльність [2, с. 115].

Як і Й. Г. Песталоцці, А. Дістервег вважав, що людська природа проявляє себе у задатках. Але, на відміну від свого попередника, він писав, що цим «здаткам дана лише можливість до розвитку й освіти». Завдання виховання – збуджувати і спрямовувати самодіяльний розвиток цих задатків [2].

Головну мету виховання він вбачав у гармонійному розвитку всіх можливих задатків людини для «служіння істині, красі і добру». Досягнення цієї головної мети, відбувається через самодіяльність.

Свої погляди на мету і завдання виховання Й. Герbart також «виводив» з ідеалістично-метафізичної філософії та своїх соціально-політичних поглядів: виховання «добродесних» людей, які повинні вміти пристосовуватись до існуючого соціально-політичного ладу і підкорятись йому. Школа і педагоги, на його думку, у справі виховання дітей, майбутніх дорослих людей, мають виходити з цілей: можливих –

підготовка їх до роботи в галузі певної спеціальності, і необхідних – підготовка їх до роботи в будь-якій галузі діяльності [5].

Основною метою гуманізму, за Гербартом, було формування добродічної людини. Визначаючи цю мету як вічну і недосяжну, він мав на увазі виховання людей, «які б із повагою ставилися до встановленого правопорядку». На основі своїх соціально-політичних поглядів Гербарт розробив систему морального виховання дітей, що ґрунтується на п'яти моральних ідеях: ідеї внутрішньої волі, яка робить людину цілісною, без «душевного розладу»; ідеї вдосконалення, яка поєднує силу й енергію волі та забезпечує «внутрішню гармонію» людини; ідеї приязні, що сприяє погодженості волі однієї людини з волею інших; ідеї права, яка має вирішальне значення в розв'язуванні конфліктів між волею людей; ідеї справедливості, якою треба керуватись, визначаючи покарання для того, хто порушив закони і правила [2, с. 108]. На думку Гербарта, людина, яка вихована на основі цих ідей, ніколи не вступатиме в конфлікти із середовищем і завжди стоятиме на варті існуючого суспільно-політичного ладу в країні. Він писав: «Моральне виховання повинно прагнути підняти в очах вихованця його особисте «я» завдяки глибоко проникливому схваленню. Вихователь повинен знайти у вихованця, навіть у зіпсованого, добрі риси і не впадати у смуток, якщо це не вдається. У системі морального виховання одна іскра може зразу ж запалити іншу».

Отже, можна стверджувати, що педагогічна спадщина педагогів досліджуваного періоду надзвичайно багата гуманістичними ідеями. Виховання педагогів ХІХ століття має невичерпний гуманістичний потенціал, які досить актуальні на сьогоднішній день у становленні особистості.

Література:

1. Державна Національна програма «Освіта (Україна – ХХІ століття)». Київ : Райдуга, 1994.
2. Історія педагогіки / за заг. ред. Г. В. Троцько. Харків, 2008. 545 с.
3. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1981. Т. 1. 333 с.
4. Песталоцци И. Г. Памятная записка о семинарии в Кантоне ВО. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1981. Т. 2. С. 164–207.
5. Сбруева А. А., Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. та доповн. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 240 с.